

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ: СУТНІСТЬ ТА ДИНАМІКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ

*Т. В. Герасименко, к. геол. н., доцент, НТУ «Дніпровська політехніка»,
herasymenko.t.v@ntu.one, orcid.org/0000-0002-5437-437X*

Методологія дослідження. Теоретичною й методологічною основою дослідження є наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, пов'язані з питаннями визначення сутності, класифікації, ролі трансакційних витрат і трансакційного сектора у процесах ринкової трансформації економіки, формування її інституційної організації та вивчення матеріалів спеціалізованих наукових конференцій і симпозіумів. У процесі дослідження використовувалися такі методи: групування – при формуванні рівней трансакційного сектора економіки виходячи з його масштабів; узагальнення – при визначенні трансакційних галузей та трансакційного сектора економіки, при визначенні причин збільшення трансакційного сектора в Україні за останні роки.

Результати дослідження. Досліджено сутність трансакційних витрат та проведено їх оцінку на макроекономічному рівні. Визначено специфіку галузей трансакційної природи і їхній взаємозв'язок з галузями трансформаційного сектора. Вивчено теоретико-методологічну основу трисекторної моделі національної економіки у вигляді агрегату з трьох секторів – трансформаційного, трансакційного та громадського. Здійснено кількісну оцінку трансакційного сектора в динаміці по Україні. Проаналізовано макро-, мезо- і мікроінститути трансакційного сектора економіки. Виявлено структурні особливості трансакційного сектора української економіки та обґрунтовано необхідність модернізації як самого сектора, так і економіки в цілому.

Новизна. Наукова новизна результатів дослідження полягає у виявленні основних тенденцій розвитку трансакційного сектора України, а також формуванні шляхів його реформування.

Практична значущість. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в оцінці величини частки трансакційного сектора в валовому внутрішньому продукті в сукупності з пропозиціями щодо його вдосконалення в рамках реалізації економічної політики.

Ключові слова: трансакційні витрати, трансакції, трансакційний сектор, трансакційні галузі, громадський сектор, трансформаційні галузі, розвиток економічної системи.

Постановка проблеми. Необхідність виділення та управління трансакційними витратами виникає з переходом до ринкових відносин і наданням організаціям можливості самостійно обирати ринкових контрагентів. На практиці в процесі взаємодії з ними підприємства стикаються з протиріччями і невирішеними проблемами, які спричинені розбіжністю економічних інтересів у партнерів, нееквівалентним обміном товарами і послугами, невідповідністю прав і обов'язків, усе це безпосередньо призводить до зростання витрат на здійснення ринкових трансакцій.

Під трансакційними витратами розуміють економічну оцінку витрат, що виникають під час координації діяльності економічних агентів. Частка трансакційних витрат становить понад чверть від сукупних витрат підприємства, тому їх скорочення, оптимізація та управління ними – це актуальний напрям у зниженні собівартості продукції, зростання прибутку і рентабельності.

Трансакційні витрати виступають ціною, яку платить кожна економічна система за недосконалість своїх ринків – чим ближче економіка до моделі загальної рівноваги

© 2021. T. V. Herasyenko. Published by Dnipro University of Technology on behalf of Economics bulletin of the Dnipro University of Technology. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted reuse, distribution and reproduction in any medium provided the original work is properly cited

Вальраса, тим нижчий рівень трансакційних витрат у ній і, відповідно, навпаки. З цією метою створюються різні інститути, щоб долати ці недосконалості. Зростання трансакційних витрат в економіці, що розвивається, є результатом неефективної інституційної структури, тобто необхідно здійснювати перетворення, націлені на планування, моделювання і формування більш ефективних інститутів.

Трансакційні витрати утворюють попит на соціальні, політичні та економічні інститути у суспільстві, виступають джерелом для їх функціонування. Отже, під час реформування інституційних чинників економічного життя потрібні науково обґрунтовані припущення і визначення заходів, націлених на оптимізацію трансакційних витрат. До того ж трансакційні витрати обмежують можливості економічних агентів, тому учасники ринкових трансакцій зацікавлені в їх мінімізації та готові здійснювати необхідні для цього заходи. Однак, разом з тим, традиційні системи обліку поки не можуть забезпечити ринкові суб'єкти вичерпною інформацією для відповіді на питання, чи можливо взагалі й при яких обставинах економити на трансакційних витратах? Тому паралельно з ідентифікацією трансакційних витрат серйозною проблемою виступає оцінка та визначення шляхів їх мінімізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Категорія трансакційних витрат уперше з'явилася в роботах Р. Коуза [7]. Слідом за Коузом проблему трансакційних витрат розглядали Дж. Стіглер, С. Чен, П. Мілгром. Дещо інший погляд на категорію трансакційних витрат мали Д. Норт і Дж. Уолліс [8] – вони розглядали трансакційні витрати як елементи, пов'язані зі змінами інституційної системи та вивчали їх у рамках нової економічної історії та теорії суспільного вибору. Особливої наукової значимості набули дослідження пострадянських дослідників Р. Капелюшника, В. Радаєва, В. Кокорева [5], А. Олійника [9].

Проблеми трансакційних витрат вивчені сучасними українськими дослідниками С. Архієреєвим [1], М. Вергуненком [2], І. Данильчуком [4], І. Коропецьким [6], Ж. Поплавською [10], О. Чмиром [12] та іншими.

У західній, пострадянській, так і у вітчизняній літературі витрати за трансакціями при всьому своєму фундаментальному значенні не мають загальноприйнятого визначення. У сучасній економічній теорії авторами пропонується безліч типологій і класифікацій трансакційних витрат, у яких кожен учений акцентує увагу на найбільш цікавих елементах з його точки зору. Однак, крім теоретичної складової, досить багато досліджень відносять до методологічної оцінки трансакційних витрат.

На даний час проблема кількісної оцінки трансакційних витрат знаходиться в центрі уваги вчених-економістів у зв'язку з тим, що в трансформаційній економіці вони мають постійно зростаючу тенденцію і можуть звести до нуля будь-які економічні вигоди. Але, незважаючи на посилення уваги до даної категорії, трансакційний сектор і трансакційні витрати залишаються мало дослідженими.

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження трансакційного сектора України та трансакційної діяльності, що складає структуру цього сектора економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час розвитку неінституціоналізму відбулося зародження теорії трансакцій і безпосередньо пов'язаних з ними трансакційних витрат. Формування теорії описано Р. Коузом у його роботі «Природа фірми» (1937 р.), де в результаті дослідження були доведені такі факти: по-перше, здійснення ринкових обмінів завжди призводить до витрат, по-друге, залежно від ситуації розмір цих витрат може змінюватися, іноді істотно, але ніколи не буде дорівнювати нулю.

Сучасна економічна теорія для визначення ефективності національного господарства пропонує такий критерій, як сукупний обсяг трансакційних витрат в економіці (або питома вага трансакційних галузей у ВВП держави).

Існує два підходи до можливості кількісної оцінки трансакційних витрат: ордіналістський і кардиналістський. Більшість економістів неінституціонального напрямку застосовують ордіналістський підхід, пояснюючи постійну зміну структури трансакцій в економіці (у галузі), заміщення ринкових трансакцій на внутрішньофірмові та

навпаки, поява змішаних форм інституційних угод.

Разом з тим, були зроблені спроби дати кількісну оцінку трансакційних витрат і у кардиналістському варіанті. Деякі з них були здійснені стосовно економіки в цілому, інші – стосовно окремого ринку. Відповідно до даного підходу трансакційні витрати розраховуються за трансакційними галузями.

У класичному дослідженні Д. Норта і Дж. Уолліса для оцінки на макроекономічному рівні трансакційних витрат було запропоновано використання поняття «трансакційний сектор» [8]. Автори включили в цей сектор оптову та роздрібну торгівлю, страхування, банківський сектор, операції з нерухомістю, витрати на апарат управління в інших галузях, витрати держави на судову і правохоронну діяльність.

Основний принцип побудови методики Дугласа Норта і Джона Уолліса спочатку з'явився в іншому дослідженні – при оцінці інформаційного сектора і кількісної оцінки рівня впливу самої інформації в економіці.

Норт і Уолліс виділяють основні компоненти трансакційних послуг – трансакційний сектор економіки, тобто галузі, що забезпечують укладання угод і трансакційні послуги всередині фірм, які виміряти набагато складніше. З цієї позиції ринок і фірма є альтернативними засобами укладання угод. Ринок можна охарактеризувати як мережу зовнішніх, а фірму як мережу внутрішніх контрактів. Вибір між зовнішніми і внутрішніми трансакціями залежить від співвідношення витрат.

Секторальна структура економіки включає три елементи – аграрний, індустріальний і сервісний. Зміна домінуючого сектора є критерієм при виділенні індустріальної і постіндустріальної стадій розвитку економічної системи. При цьому індустріальний і аграрний сектори утворюють трансформаційний сектор, у рамках сервісного сектора виділяється трансакційний сектор як спеціалізована підсистема економіки. Відтворювальною функцією трансакційного сектора виступає інституційне, інформаційне, організаційне і фінансове забезпечення процесу відтворення в аграрному, індустріальному і сервісному секторах, тоді як функція

трансформаційного сектора – це кадрова, матеріальна і технологічна складова процесу.

До трансакційних галузей відносять ті галузі, у яких діяльність суб'єктів дозволяє оптимізувати і фіксувати рух прав власності в результаті здійснення основної діяльності організації, не пов'язаної з матеріальним перетворенням активів.

Обсяг трансакційних галузей можливо оцінити за загальним фондом заробітної плати та інвестицій у капітал, що можливо розцінювати як внесок даних галузей у ВВП країни. Основні трансакційні галузі (ринковий трансакційний сектор):

1. Фінанси та операції з нерухомістю.
2. Банківська справа і страхування.
3. Правові послуги.
4. Оптова та роздрібна торгівля.
5. Транспортні послуги.

Уряд також надає трансакційні послуги, здійснюючи правоохоронну і законодавчу діяльність. Таким чином, паралельно з ринковим (приватним) трансакційним сектором може бути виділений громадський трансакційний сектор. Трансакційні витрати в громадському секторі – це похідні від інститутів, які забезпечують здійснення трансакцій. У широкому сенсі вся діяльність держави має трансакційну спрямованість, але частина державних послуг має мало спільного з трансакційними послугами.

Отже, Дуглас Норт та Джон Уолліс обмежують обсяг державних трансакційних послуг до таких категорій:

- а) витрати на захист прав власності та полегшення обміну (включаючи оборону);
- б) частина соціальних накладних витрат (освіта, громадський транспорт, комунальні послуги), які є трансакційними послугами при виробництві та розподілі товарів і послуг, що поставляються державою.

Отже, можуть бути визначені три складові трансакційної економіки, а саме: трансакційні галузі економіки, надання трансакційних послуг усередині трансформаційного сектора економіки, громадський трансакційний сектор.

Інституційне середовище трансакційного сектора економіки включає три основні підсистеми: функціональні інституції (професії, види діяльності), регулятивні (правові акти, процедури, традиції, звичаї та інше) та

когнітивні (стереотипи, образи думок, фрейми і т. д.) інститути. Інституційне середовище охоплює процеси, за допомогою яких формуються зазначені види інститутів та інституцій, запускаються механізми, які впливають на процеси ринкового обміну, на здійснення трансакцій у рамках трансформаційного сектора, а також на ефективність реалізації трансформаційних функцій.

Згідно з дослідженнями на частку трансакційного сектора в США припадає понад 50% галузей національної економіки, як основна тенденція розвитку сектора відзначається абсолютне і відносне зростання [11]. У той же час в Україні частка всієї сфери послуг, що охоплює суб'єктів, які здійснюють як трансакційну, так і нетранс-акційну діяльність, у загальному обсязі ВВП коливається в межах 30–35 %, при цьому близько 50 % займають торгово-посередницькі послуги і ремонт (таблиця).

Ураховуючи відставання трансакційного сектора України порівняно із світовими лідерами, слід створювати умови для нарощування суб'єктами сектора конкурентоспроможності, оскільки в іншому випадку під сумнів ставиться реалізація стратегій розвитку всієї економіки країни.

Інформаційною базою для розрахунку рівня трансакційних витрат можуть виступати дані статистичних служб (державних, галузевих, внутрішньо-організаційних), фінансові та натуральні показники, а також інші, що мають рівень достовірності та рівень витрат на збір та обробку даних.

Трансакційний сектор економіки України було досліджено І. С. Коропецьким [6] (учений досліджував його статичний рівень, який у 1997 р. становив 40 % і С. І. Архієреєвим [1] (автор визначав падіння абсолютних обсягів трансакційного сектора з 1996 р. по 1997 р., а потім і відносних обсягів стосовно ВВП України).

У результаті аналізу статистичних даних за 2015–2020 рр. виявлено, що вже з 2019 р. темпи зростання трансакційних витрат були набагато вищі за темпи зростання трансформаційних витрат у масштабах економіки України. Отже, у процесі ринкових перетворень у національній економіці України відзначаються специфічні фактори росту трансакційних витрат.

Згідно з макроекономічними статистичними даними частка трансакційних витрат за аналізований період збільшилася з 40 до 50 % від ВВП у результаті зростання частки трансакційних послуг приватного сектора з 29 % у 2015 р. до 35 % у 2020 р., а державного сектора – з 11, 5 % у 2015 р. до 14,2 % у 2020 р., що в сумі становить оцінку сукупного обсягу трансакційних витрат у національній економіці. Частину цього зростання можна пояснити переміщенням трансакційних витрат з позаринкової сфери на ринок.

Серед причин збільшення трансакційного сектора в Україні за останні роки можна виділити такі:

- 1) поглиблення спеціалізації і поділ праці, що збільшує сукупну кількість операцій обміну;
- 2) технічний прогрес, що супроводжувався збільшенням розміру фірм;
- 3) зміцнення ролі уряду при його взаємодії з приватним сектором.

Трансакційний сектор, як складова частина національної економіки, має пряму залежність між рівнем розвитку даного сектора та ефективністю економіки в цілому.

Умови функціонування фірм, галузей, а також національної економіки, що складаються в сучасному світі під впливом жорсткої конкуренції і глобалізації, зумовлюють необхідність використання всіх можливих резервів економічного зростання. У цей час відставання трансакційного сектора в Україні ускладнює використання однієї з конкурентних переваг – інтенсифікації процесів обміну і відповідно мінімізації транс-акційних витрат.

Однак, ефективність різних рівнів і типів господарств не може бути встановлена в повній мірі тільки за допомогою вимірювання сукупного обсягу трансакційних витрат, оскільки це могло бути викликано як збільшенням середніх трансакційних витрат, так і зростанням кількості трансакцій. З точки зору формування економічного зростання, особлива увага повинна бути приділена структурі трансакційних витрат.

Вартість трансакційного та трансформаційного секторів економіки в складі ВВП у фактичних цінах (млн. грн.)

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах	1988544	2385367	2981227	3560302	3977198	4191864
Трансформаційний сектор економіки:	671876	832590	1820514	1190311	1256149	1263613
– сільське, лісове та рибне господарства	239806	279701	303419	360998	356795	388726
– добувна промисловість і розроблення кар'єрів	95141	131650	303419	214158	222352	190343
– деревообробна промисловість	236692	291471	303419	410646	430228	425067
– постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	53385	73809	303419	111856	124908	122752
– водопостачання; каналізація, переробка відходів	7924	8502	303419	11394	14436	16451
– будівництво	38928	47457	303419	81259	107430	120274
Питома вага трансформаційного сектора економіки в ВВП	33,8	34,9	61,1	33,4	31,6	30,1
Базисний темп зростання виробничого сектора економіки	–	116,6	126,5	150,5	148,8	162,1
Трансакційний ринковий сектор економіки:	582645	666708	834120	983275	1145741	1478049
– оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	273989	318075	409256	471618	525974	584817
– транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	134978	156745	190825	227140	264689	262128
– інформація та телекомунікації	11946	15551	18727	25112	35311	208427
– фінансова та страхова діяльність	72596	89268	110296	138828	182667	133392
– операції з нерухомим майном	67512	65445	83392	98953	115476	267661
– діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	21624	21624	21624	21624	21624	21624
Питома вага трансакційного сектора економіки у ВВП	29,3	27,9	28	27,6	28,8	35,3
Базисний темп зростання трансакційного сектора економіки	–	114,43	143,16	168,76	196,64	253,68
Громадський трансакційний сектор:	229343	270919	373151	448539	534736	597319
– державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	95085	123065	163798	212789	266656	303059
– освіта	82778	88996	133213	158620	172645	180980
– охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	51480	58858	76140	77130	95435	113280
Питома вага трансакційних витрат громадського сектору у ВВП	11,5	11,4	12,5	12,6	13,4	14,2
Базисний темп зростання трансакційних витрат у громадському секторі	–	118,1	162,7	195,6	233,2	260,4

Джерело: [3]

Виходячи з масштабів трансакційного сектора економіки, можливо виділити такі його рівні:

– макроінститути, які визначають межі діяльності всіх суб'єктів трансакційного сектора економіки;

– мезоінститути, які сприяють створенню меж функціонування відповідних галузей;

– мікроінститути, які визначають межі трансакційної діяльності на рівні фірми.

Макроінститути, які утворюють громадський сектор, повинні сприяти його розвитку незалежно від дій порушників, у т. ч. і самої держави, а також гарантувати своєчасне виявлення та припинення порушень прав власності. Поглиблення спеціалізації і поділу праці всередині трансакційних галузей видозмінює структуру не тільки мезо-рівня, але і мікрорівня трансакційного сектора, сприяючи передачі частини ділової активності з рівня фірми на рівень функціонування спеціалізованих суб'єктів трансакційної сфери.

Висновки. Враховуючи проаналізовані визначення «трансакційних витрат» та недосконалість даних для їх аналізу, можна зробити висновок, що трансакційні витрати істотно впливають на організацію економіки на макроекономічному рівні.

Регулювання обсягу трансакційних витрат в економіці передбачає їх оптимізацію в межах норми для певних видів і сфер економічної діяльності, а не тільки їх мінімізацію. Збільшення сукупних трансакційних витрат відображає нормальне прогресивне зростання складностей у самій економічній системі при її розвитку.

У свою чергу зниження питомих трансакційних витрат призведе до кількісного зростання, прискорення і різноманітності взаємодій економічних суб'єктів. Відсутність оптимальної економії на трансакційних витратах може призвести до численних негативних ефектів, перешкоджаючи росту масштабів і якісному прогресу самих економічних систем. У такому випадку вплив трансакційних галузей на економіку в ко-роткостроковому періоді більшою мірою характеризується інституційною ефективністю і направлений на зниження питомих трансакційних витрат, а в довгостроковому періоді націлений на стимулювання зростання кількості

зв'язків, взаємодій і угод, яке супроводжується підвищенням сукупних трансакційних витрат у системі, що відповідає еволюційній ефективності.

Література

1. Архієреєв С. І. Трансакційний сектор економіки України / С. І. Архієреєв. – Харків : ХФ НІСД, 2003. – 56 с.

2. Вергуненко М. В. Проблеми оцінки трансакційних витрат в умовах трансформаційної економіки / М. В. Вергуненко // Теорія і практика сучасної економіки : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 4–6 жовт. 2006 р. / відповід. ред. В. І. Хомяков. – Черкаси : ЧДТУ, 2006. – С. 43–45.

3. Державна служба статистики України. Економічна статистика. Національні рахунки. Внутрішній валовий продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Данильчук І. В. Сутність та методологічна оцінка впливу інститутів на трансакційні витрати / І. В. Данильчук // Формування ринкових відносин в Україні : Збірник наукових праць. – 2009. – № 10. – С. 85–88.

5. Кокорев В. Институциональные преобразования в современной России: анализ динамики трансакционных издержек / В. Кокорев // Вопросы экономики. – 1996. – № 12. – С. 61–72.

6. Коропечкий И. С. Сектор трансакций в современной Украине / И. С. Коропечкий // Экономика Украины. – 1997. – № 7. – С. 43–51.

7. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Р. Коуз; пер. с англ. Б. Пинскера – Москва : Catallax, 1993. – 192 с.

8. Норт Д. Институції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт; [пер. з англ. І. Дзюби]. – Київ : Основи, 2000. – 198 с.

9. Олейник А. Н. Издержки и перспективы реформ в России: институциональный подход / А. Н. Олейник. – Москва : Магистр, 1997. – 40 с.

10. Поплавська Ж. В. Сектор трансакцій в Україні: проблеми оцінки і розвитку / Ж. В. Поплавська // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2007. – Вып. 103-1. – С. 89–94.

11. Уолліс Дж. Вимірювання операційного сектора в американській економіці, 1870–1970. Довгострокові фактори економічного зростання Америки / Дж. Уолліс, Д. Норд. – Чикаго : Університет Чикаго Прес, 1986. – Вип. 51. – С. 95–148. – (Сер. Доходи та багатство).

12. Чмир О. С. Сектор трансакційних послуг у системі національної економіки [Електронний ресурс]. / О. С. Чмир // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Сер. Економічні науки. – Чернігів : ЧДТУ, 2010. – № 43. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_43/1.htm.

References

1. Arkhiyereyev, S.I. (2003). *Transaktsiynyy sektor ekonomiky Ukrainy*. Kharkiv: KHF NISD.

2. Vergunenko, M.V. (2006). Problemy otsinky transaktsiynnykh vytrat v umovakh transformatsiynoy ekonomiky. Proceedings from MIIM '06: VI Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Teoriya i praktyka suchasnoyi ekonomiky» (pp. 43-45). Cherkasy: ChDTU.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ekonomichna statystyka. Natsionalni rakhunky. Vnutrishniy valovyy produkt. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Danilchuk, I.V. (2009). Sutnist ta metodolohichna otsinka vplyvu instytutiv na transaktsiynni vytraty. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. Zbirnyk naukovykh prats, (10), 85-88.
5. Kokorev, V. (1996). Institutstionalnyye preobrazovaniya v sovremennoy Rossii: analiz dinamiki transaktsionnykh izderzhok. Voprosy ekonomiki, (12), 61-72.
6. Koropetskiy, I.S. (1997). Sektor transaktsiy v sovremennoy Ukraine. Ekonomika Ukrainy, (7), 43-51.
7. Coase, R. (1993). Firma, rynek i parvo. (B. Pinsker, Trans). Moskva: Catallaxy.
8. Nort, D. (2000). Institutstii, institutsiyna zmina ta funktsionuvannya ekonomiky. (I. Dziuba, Trans). Kiev: Osnovy.
9. Oleynik, A.N. (1997). Izderzhki i perspektivy reform v Rossii: institutsionalnyy podkhod. Moskva: Magister.
10. Poplavska, Zh.V. (2007). Sektor transaktsiy v Ukraini: problemy otsinky i rozvytku. Nauchnyye trudy DonNTU. Seriya: ekonomicheskaya, (103-1), 89-94.
11. Wallis, J., & Nort, D. (1986). Measuring the Transaction Sector in American Economy, 1870-1970. In: Long-term factors in American Economic Growth. Chicago: University of Chicago Press, (51), 95-148.
12. Chmyr, O. S. (2010). Sektor transaktsiynnykh posluh u systemi natsionalnoyi ekonomiky. Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu, Ser. Ekonomichni nauky. Chernihiv: ChDTU, (43). Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_43/1.html.

ТРАНСАКЦИОННЫЕ ИЗДЕРЖКИ: СУЩНОСТЬ И ДИНАМИКА В УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКЕ

Т. В. Герасименко, к. геол. н., доцент, НТУ «Днепровская политехника»

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования являются научные разработки отечественных и зарубежных ученых, связанные с вопросами определения сущности, классификации, роли трансакционных издержек и трансакционного сектора в процессах рыночной трансформации экономики, формирования ее институциональной организации и изучения материалов специализированных научных конференций и симпозиумов. В процессе исследования использовались следующие методы: группировки – при формировании уровней трансакционного сектора экономики, исходя из его масштабов; обобщения – при определении трансакционных отраслей и трансакционного сектора экономики, при определении причин увеличения трансакционного сектора в Украине за последние годы.

Результаты. Исследована сущность трансакционных издержек и проведена их оценка на макроэкономическом уровне. Определена специфика отраслей трансакционной природы и их взаимосвязь с отраслями трансформационного сектора. Изучена теоретико-методологическая основа трехсекторного представления национальной экономики в виде агрегата из трех секторов – трансформационного, трансакционного и общественного. Выполнена количественная оценка величины трансакционного сектора в динамике по Украине. Проанализированы макро-, мезо- и микроинституты трансакционного сектора экономики. Выявлены структурные особенности трансакционного сектора украинской экономики и обоснована необходимость модернизации как самого сектора, так и экономики в целом.

Новизна. Научная новизна исследования заключается в выявлении основных тенденций развития трансакционного сектора Украины, а также формировании путей его совершенствования.

Практическая значимость. Практическое значение полученных результатов исследования заключается в оценке удельного веса трансакционного сектора в валовом внутреннем продукте в совокупности с предложениями по его совершенствованию в рамках реализации экономической политики.

Ключевые слова: трансакционные издержки, трансакции, трансакционный сектор, трансакционные отрасли, общественный сектор, трансформационные отрасли, развитие экономической системы.

Methods. The theoretical and methodological basis of the study is the scientific development of domestic and foreign scientists related to the definition of the essence, classification, role of transaction costs and the transaction sector in the processes of market transformation of the economy, the formation of its institutional organization and the study of materials from specialized scientific conferences and symposia. During the study, the following methods were used: groupings – in forming the levels of the transactional sector of the economy, based on its scale; generalization – in determining the transactional branches and the transactional sector of the economy and in determining the reasons for the increase in the transactional sector in Ukraine in recent years.

Results. The essence of transaction costs is investigated and their assessment is carried out at the macroeconomic level. The specifics of the branches of a transactional nature and their relationship with the branches of the transformational sector have been determined. The theoretical and methodological basis of the three-sector representation of the national economy in the form of an aggregate of three sectors – transformational, transactional and public sectors has been studied. A quantitative assessment of the size of the transaction sector in dynamics in Ukraine has been carried out. The macro-, meso- and microinstitutions of the transactional sector of the economy are analyzed. The structural features of the transactional sector of the Ukrainian economy are revealed and the need to modernize both the sector itself and the economy as a whole is substantiated.

Novelty. The scientific originality of the study lies in identifying the main trends in the development of the transactional sector in Ukraine and also outlined possible ways to improve the development of this sector.

Practical value. The practical significance of the research results obtained is the assessment of the share of the transactional sector in the gross domestic product in conjunction with proposals for its improvement within the framework of economic policy implementation.

Keywords: transaction costs, transactions, transactional sector, transactional industries, public sector, transformational industries, development of the economic system.

Надійшла до редакції 04.03.21 р.